

1.BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN DERS KİTAPLARI

*-Stephen W.Hawking 'ten özür dileyerek-
"Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur"
Devletimizin yazdırdığı ilköğretim Sosyal
Bilgiler 6 kitabından"*

Türkiye'nin ders kitabı sorunu var mıdır? Yukarıda bir ders kitabımızdan yaptığım alıntıya baktıktan sonra hangi insan "hayır yoktur" diyebilir ki? Bu soruya tüm toplum kesimleri tereddütsüz "evet" yanıtı vereceklerdir. Ancak bu sorun bugün ortaya çıkmış bir sorun değildir. Aşağı yukarı cumhuriyetin kurulmasından bugüne devam ede gelmiş, sağlıklı bir çözüme kavuşturulamadığı için biriken sorunlar bugüne taşınmıştır.

Türkiye'de ders kitaplarıyla ilgili sorunlar çeşitli Milli Eğitim Şur'alarında tartışılmış bu konuda bir takım öneriler getirilmiştir.

MİLLİ EĞİTİM ŞUR'ALARINDA DERS KİTAPLARI KONUSU

Kurtuluş Savaşı'nın sürdüğü yıllarda, Maarif Vekaleti bünyesinde Telif ve Tercüme Heyeti oluşturulmuş, bu heyet 1926 yılında toplanan III.Heyet-i İlmiye Kararları sonucunda yerini, Milli Talim ve Terbiye Dairesi'ne bırakmıştır.

Telif ve Tercüme Heyeti "her türlü eserin incelenerek bunların basım, dağıtım ve okul kitaplarına gönderilmesi"ni, görevlerinden birisi olarak görmüştür. Telif ve Tercüme Heyeti "okutulmasında yarar görülen eserlerin başardı öğrencilerle okul kitaplıklarına ücretsiz olarak gönderilmesini" kararlaştırmıştır.

I. Heyet-i İlmiye Kararları (15 Temmuz-15 Ağustos 1923):

Ders kitapları ile "üstün değerde müracaat kitaplarının dilimize çevrilmesinde ta-
kip olunacak esaslar" görüşülmüş, Türkçe Sözlükler, Milli Kültür, Milli Tarih, Milli Müzik, Milli Dil ve Edebiyat kitaplarının yazdırılması görüşü benimsenmiştir.

II. Heyet-i İlmiye Çalışmaları (1924):

Bu dönemde "Ders kitaplarının yazdırılması" alınan kararlar arasındadır.

LMilli Eğitim Şur'ası (17-29 Temmuz 1939):

Bu Şur'a da getirilen konuların en önemlisi, okul ders kitaplarıyla ilgili olmuş ve "Tek tip kitap (Devlet Kitabı)" sistemine gidilmesi teklif ve kabul edilmiştir.

(1) İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 MEB(Komisyon) Milli Eğitim Basımevi İst.1999 s.145

II.Mİİİ Eğitim Şur'ası (15-21 Şubat 1943):

Bu Şur'ada, Türk Dili'nin ve Türk Tarihi'nin öğretilmesi görüşü ağırlık kazanmış ve şöyle denilmiştir: "İlk ve Ortaokul tarih kitaplarının hazırlanmasında bilim ve pedagoji yönünden dikkate alınacak noktaların saptanması, lise tarih kitaplarının mükemmelleştirilmesi yönünde görüşlerin belirtilmesi" ile "ilk ve orta dereceli okullarda Tarih dersleri programları ile ders kitaplarının çocuğun seviyesine uygun olmadığı" belirtilerek, "Mesleki ve Teknik Okullar için ayrı kitap yazılması" kararı alınmıştır.

VILMilli Eğitim Şur'ası (5-15 Şubat 1962):

Bu Şur'a, Milli Eğitimde yeniden yapılanmayı amaçlamıştır. Şur'a da, "Okul Ders Kitaplarının konumunun Yayınlar Müdürlüğünce yürütülmesi" kararı alınmıştır.

IX.Milli Eğitim Şur'ası (24 Haziran-4 Temmuz 1974):

Milli Eğitim sisteminin bütünlüğü içinde "Programlar", "Öğrenci Akışını Düzenleyen Kurallar" ana başlıklarıyla toplanan bu Şur'a da, ders kitaplarıyla ilgili alınan kararlar şunlardır:

"VII.Tek Kitap Uygulamasına Geçilecektir.

Zorunlu öğretim çağını kapsayan temel eğitimin gereği olarak, öğrencilere tamamen veya kısmen parasız kitap vermek veya çok ucuz bir fiyatla sağlamak amacıyla Bakanlıkça, İlkokul ve Ortaokul kitapları için başlatılan "Tek Kitap" uygulaması sürdürülecektir. (Karar 101)

Tek Kitap uygulaması, bir plana göre, zamanla diğer eğitim kademeleri kitaplarını da kapsamına alacaktır.

Tek Kitap olarak kabul edilecek ders kitapları;

1- Ödüllü yarışmalar düzenlemek veya,

2- Komisyon veya kişilere yazdırılmak suretiyle Bakanlıkça hazırlanarak veya serbest yazarlara ait kitaplardan seçilecektir. (Karar 102)

Tek kitabın telif hakkı, baskı sayısı sınırsız olmak veya okutulma süresi en az beş yıl olmak kaydıyla, ödül vermek veya bir defada önceden ödenmek suretiyle Bakanlıkça satın alınacaktır. (Karar 103)

Bakanlık, Tek Tip kitap olarak kabul edilen ders kitaplarının zamanında basılması ve öğretim yılı başlamadan önce okullara dağıtılmasını sağlamak üzere, gerekli tedbirleri alacak; bu maksatla Bakanlık Basımevinin olanakları yetmediği takdirde, ders kitaplarının özel sektörde basımını sağlayacaktır. (Karar 104)

• Tek Kitap uygulaması, serbest yazarların bol miktarda yardımcı ders kitabı hazırlanması ve ders kitaplarının iyileşmesi çalışmalarına katkıda bulunmalarını destekleyecek ve onları özendirerek biçimde düzenlenecektir. (Karar 105)

X.Milli Eğitim Şur'ası (23-26 Haziran 1982):

"Anasımları öğretmenleri için el kitaplarının hazırlanması" kararı alınmıştır.

XLMilli Eğitim Şur'ası (8-11 Haziran 1988)

Bu Şur'a da, öğretmen kitaplarıyla ilgili olarak;

"Öğretmenler için, onların mesleki ve genel kültürlerini arttıracak her çeşit kitaplar (Öğretmenler kılavuz kitabı vs.) hazırlanmak veya satın alınmalı; bunların öğretmenlere parasız verilmesi; bazı temel kitapların da okul kitaplıklarına gönderilmesi sağlanmalıdır" görüşüne yer verilmiştir.

XIIMilli Eğitim Şur'ası (18-22 Haziran 1988):

"Karar 24-Her türlü ders kitaplarının, yeni teknolojiler kullanılarak daha kaliteli kağıtlara basmak suretiyle cazip, güzel ve daha eğitici-öğretici nitelikte üretilmesi." kararı ile şu temenni kararları alınmıştır:

"tik ve ortaokul ile lise ve dengi okulların Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarının, Bakanlık'ça seçilecek şahıslara veya oluşturulacak komisyonlara yazdırılması; bu dersler için öğretmen kılavuz kitaplarının da hazırlattırılması".

XIV.Milli Eğitim Şur'ası (27-29 Eylül 1993):

"Milli Eğitim Bakanlığı'nın uygun görüşüne bağlı olarak, okul öncesi çocuk kitabı ve oyuncakları gibi materyal üreten, ithal eden işletmelere, vergi ve gümrük indirimi ve gerektiğinde kredi verilerek teşvik edilmeleri sağlanacaktır." kararı alınmıştır.

Hatta ders kitaplarının yeterli düzeyde olmaması Cumhuriyet Hükümetlerini de rahatsız etmiş bu konu çeşitli hükümet programlarına girecek kadar öne çıkmıştır.

HÜKÜMET VE SİYASİ PARTİ PROGRAMLARINDA DERS KİTAPLARI⁽²⁾ LİCRA VEKİLLERİ HEYETİ

(3 Mayıs 1920-24 Ocak 1921)

İcra Vekilleri Heyeti Reisi: Mustafa Kemal Paşa, T.B.M.M.Reisi
Maarif Vekili : Rıza Nur Bey, Sinop
Hamdullah Suphi Bey (Tanrıöver) Antalya
16.12.1920

Maarif işlerindeki gayemiz; çocuklarımıza verilecek terbiyeyi her manasıyla dini ve milli bir hale koymak ve onları cidalı hayatta muvaffak kılacak, istinatgahları-

(2) İsmail Aydın; Siyasi Parti ve Hükümet Programlarında Eğitim-Öğretim ve Öğretmenler Eğitim Sen Yayınları 1997.

nın kendi nefislerinde bulduracak kudreti teşebbüs ve itimadı nefis gibi seciyeler verecek, müstahsal bir fikir ve şuur uyandıracak bir derececi aliyeye isal eylemek, tedrisatı resimeyi bütün mekteplerimizi en ilmi en asri olan bu esasatla kavaidi sıhhiye dairesinde yeniden tanzim ve programlarını ıslah etmek, mizacı millete ve şeraiti coğrafiye ve iklimiyemize, ananati tarihiye ve içtimaiyemize muvafık ilmi ders kitapları meydana getirmek, halk kütesinden lügatları toplayarak dilimizin kamusunu yapmak, bizde ruhu milliyi nemalandıracak asarı tarihiye edebye ve içtimaiyeyi erbabına yazdırmak, asarı atikati milliyeyi tescil ve muhafaza eylemek, garp ve şarkın müellefatı ilmiye ve fenniyesini dilimize tercüme ettirmek, hasılı bir milletin hıfzı hayat ve mevcudiyeti için en mühim amil olan maarif umuruna dikkat ve gayreti mahsusa ile çalışmaktır. Bugün ise ilk işimiz mekatibi mevcudeyi hüsnü idare etmektir.

II.DEMİREL HÜKÜMETİ (3 Kasım 1969 - 6 Mart 1970)

BAKANLAR KURULU

Başbakan: Süleyman Demirel (İsparta)

Milli Eğitim Bakanı: Orhan Oğuz (Eskişehir)

İlk öğretimle orta ve yüksek öğretim arasında organik bir bağ kurulacak okul programlarını ders kitaplarını ve öğretim araçlarını gelişmelere uygun olarak devamlı surette yenilemeye önem verilecektir.

I.ERİM HÜKÜMETİ (26 Mart 1971 - 11 Aralık 1971)

BAKANLAR KURULU

Başbakan: Nihat Erim, Bağımsız Milletvekili (Kocaeli)

Milli Eğitim Bakanı: Şinasi Ortel (T.B.M.M.dışından)

tik ve orta öğretimde tek kitap düzeni uygulanacaktır.

Üniversite ve yüksek öğretim ders kitaplarının öğrenciye ucuz fiyatla verilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

IV.DEMİREL HÜKÜMETİ (31 Mart 1975 - 21 Haziran 1977)

BAKANLAR KURULU

Başbakan: Süleyman Demirel (İsparta)

Milli Eğitim Bakanı: Ali Naili Erdem (İzmir)

Okullarda kitap enflasyonuna ve ders kitapları ile ilgili ticari istismlara son verilecektir. Ders kitapları konusunda dar gelirli ailelerin yükünü azaltıcı tedbirler alınacaktır. Eğitim radyo, televizyon ve eğitim laboratuvarlarından geniş şekilde yararlanılacaktır. Radyo ve televizyon yoluyla yapılacak eğitimin, milli eğitim temel amaçlarına uyması ve köylere kadar ulaşması sağlanacaktır. Öğretim üyelerinin az ve yetersiz olduğu eğitim kuruluşlarında kapalı devre televizyonları ile ders verilme imkanlarından faydalanılmasına çalışılacaktır.

V.DEMİREL HÜKÜMETİ
(MİLLİYETÇİ CEPHE)
(21 Temmuz 1977 - 5 Ocak 1978)
BAKANLAR KURULU

Başbakan: Süleyman Demirel (İsparta)
Milli Eğitim Bakanı: Nahit Menteşe (Aydin)

Okullarda kitap enflasyonuna ve bu konu ile ilgili istismlara son verilecektir. Ders kitapları konusunda dar gelirli ailelerin yükünü azaltıcı etkin tedbirler alınacaktır. Eğitimde radyo, televizyon ve eğitim laboratuvarlarından geniş şekilde yararlanılacaktır. Radyo ve televizyon yoluyla yapılacak eğitimin, milli eğitim temel amaçlarına uyması ve köylere kadar ulaşması sağlanacaktır. Öğretim üyelerinin az ve yetersiz olduğu eğitim kuruluşlarında kapalı devre televizyonları ile ders verilme imkanlarından faydalanılmasına çalışılacaktır.

Müspet, ilimlere ait ders kitaplarında, milletimizin bu ilimlere yaptığı hizmetleri tanıtan bölümlerin konulmasına önem verilecektir.

III.ECEVİT HÜKÜMETİ
(5 Ocak 1978 -- 12 Kasım 1979)
BAKANLAR KURULU

Başbakan: Bülent Ecevit (Zonguldak)
Milli Eğitim Bakanı: Necdet Uğur (İstanbul)
Son yıllarda yaygınlaşan çağdışı ve ulusal birliği sarsıcı ders kitapları kaldırılacaktır.

II.ÖZAL HÜKÜMETİ
(21 Aralık 1987 - 9 Kasım 1989)
BAKANLAR KURULU

Başbakan: Turgut Özal (İstanbul)
Milli Eğitim Bakanı: Avni Akyol
— Ders kitaplarının çağdaş eğitim seviyesine uygun olarak hazırlanması için her türlü tedbir alınacaktır.

AKBULUT HÜKÜMETİ
(9 Kasım 1989 - 23 Haziran 1991)
BAKANLAR KURULU

Başbakan: Yıldırım Akbulut

Milli Eğitim Bakanı: Avni Akyol

Eğitim programları, ders kitapları, eğitim araç ve gereçleri ile öğretim yöntem ve tekniklerinin bilim ve teknolojideki yeniliklere, toplumumuzun ve insanımızın değişen ihtiyaçlarına uygun olarak geliştirilmesi sağlanacaktır.

DEMİREL HÜKÜMETİ
(20 Kasım 1991 - 25 Haziran 1993)
BAKANLAR KURULU

Başbakan: Süleyman Demirel

Milli Eğitim Bakanı: Koksal Toptan

Öğretim programları ve ders kitapları evrensel ölçülere, demokratik özgürlükçü anlayışa uygun olarak yeniden düzenlenecek, gençlerimize araştırmacı, yaratıcı ve bağımsız bir kişilik kazandırma amacı ön plana çıkarılacaktır.

CUMHURİYET HALK PARTİSİ (CHP) PROGRAMINDA
DERS KİTAPLARI

Kurulan siyasal partiler içeriğinde, ders kitaplarına yer veren tek parti Cumhuriyet Halk Partisi'dir.

"Tek ders kitabı uygulamasından vazgeçilecek, gerçek anlamda çok kitap uygulamasına geçilecektir. Kültürel mozaiğimizin zenginliğini oluşturan özelliklerin eğitim sürecimize yeterince yansıtılmasına özen gösterilecektir."

ÖĞRETMEN ÖRGÜTLERİ VE DERS KİTAPLARI

Ders kitaplarında bazı dönemlerde siyasal iktidarların görüşleri yer almıştır. Kurulan sağ hükümetler döneminde ırkçı ve gerici görüşler ders kitapları aracılığıyla öğrencilere aktarılmak istenmiştir. Bu durum eğitim emekçileri ve örgütlerini rahatsız etmiş TÖS'ün düzenlediği "Devrimci Eğitim Şur'ası" (DEŞ)'te tartışılmıştır. 1975 yılına gelindiğinde kurulan Milliyetçi Cephe (MC) hükümetleri ders kitaplarında ırkçılık ve gericiliği daha belirgin şekilde kullanmışlardır. 1976 yılında Talim

ve Terbiye Kurulu başkanı yazdırılan tek tip kitapların önsözlerinde şu görüşleri dile getirmektedir.

"Bu serideki . . ." ders kitapları, ilmi muhtevası nispetinde bugünkü Türkiye'den daha küçük bir Türkiye'ye razı göstermeyen bir anlayış ve anlatış bütünlüğü içinde, Milli Eğitim Temel Kanununun genel amaçları paralelinde eğitimimizi Milli hüviyetine kavuşturmak ve muhtevasında da kendi gerçeklerimizin ifadesine imkan ve zemin hazırlayacak duruma getirmek amacıyla tertiplenmiş bulunmaktadır."⁽³⁾ Hatta Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı, kendilerinin dönemine kadar olan eğitimi yeterince "Milli" bulmamakta ve onu "milli hüviyetine kavuşturmak"tan bahsetmektedir.

T.DİL Kurumu, bu durumu "eğitimimizi milli hüviyetine kavuşturma adına, Türk toplumunu çağdaş dünyadan soyutlayarak yalnız bırakma" olarak değerlendirmiştir.⁽⁴⁾ Buna seyirci kalmayan TÖB-DER, diğer demokratik kitle örgütlerini de yanına alarak "MC'nin Ders Kitaplarına Hayır" kampanyası başlatarak bu ders kitaplarını kamuoyu önünde mahkum etmişlerdir. Öte yandan TÖB-DER bu ders kitaplarının okullarda okutulmaması için hukuksal mücadele başlatmış ve Danıştay'a dava açarak bu davayı kazanmıştır.⁽⁵⁾ Böylece dönemin ders kitapları gösterilen tepkiler yüzünden okutulmamış ve bazı demokratik-ilerici kişiler alternatif ders kitapları yazmaya çalışmışlardır. Ancak bu girişimler de yetersiz kalmış, 12 Eylül askeri darbesiyle bir çoğu şimdi yazılan ders kitaplarının yanında "ansiklopedi" sayılabilecek eski ders kitapları yerlerini yeni ders kitaplarına bırakmıştır. Özal Hükümetleri döneminde "Türk-İslam sentezi" anlayışı ders kitaplarına taşınmıştır. Yine bu hükümetler döneminde ders kitaplarının daha "kaliteli"(!) olması için "ödüllü ders kitabı yazımı" kampanyaları başlatılmış buna rağmen ders kitapları sorunu çözümlenememiştir. Abece ve Eğitim-Der süreçlerinde ders kitaplarıyla ilgili kampanya açılmak istenmiş, yaşanan süreçler bu girişimleri de sonuçsuz bıraktırmıştır.⁽⁶⁾

(3) İsmarlama Ders Kitapları Üzerine Rapor S.8 Türk Dil Kurumu Yay.1976.

(4) Age S.9.

(5) O dönemin ders kitaplarının en ünlüleri İ.Kafesoğlu-A.Deliorman ikilisinin yazdığı Tarih, Mübahat Küyel'in yazdığı Felsefe, Amiran Kurtkan'ın yazdığı Sosyoloji ders kitaplarıydı. M.Küyel yazdığı Felsefe kitabının 52. ve 53. sayfalarında Alevi inancına hakaret ediyordu. Bu konuda 19 ve 24 Aralık 1976 tarihli Cumhuriyet Gazetesine bakılabilir. Hatta Sosyoloji ders kitabından "bir işçi ile bir doktorun şerefi aynı olabileceği" tartışılıyordu.

(6) Abece Dergisi sayı 51.İsmail Aydın'ın "Çağrı" başlıklı yazısı.